

SZEMÉLYISÉG ÉS TÖRTÉNELEM

A TÖRTÉNELMI SZEMÉLYISÉG

A történeti életrajz módszertani kérdései

SZEMÉLYISÉG ÉS TÖRTÉNELEM A TÖRTÉNELMI SZEMÉLYISÉG

A történeti életrajz módszertani kérdései

Szerkesztette:

VONYÓ JÓZSEF

A szerkesztésben közreműködött:

CSUKOVITS ENIKŐ és GYARMATI GYÖRGY

Magyar Történelmi Társulat

Kronosz Kiadó

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára

Pécs – Budapest, 2017

A kötet megjelenését támogatta:

és az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára

A borító Tepes Ferenc grafikájának felhasználásával készült.

A névmutatót készítette: Erőss Zsolt

Kiadja a Magyar Történelmi Társulat, a Kronosz Kiadó
és az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára

Felelős kiadó
a Magyar Történelmi Társulat elnöke, a Kronosz Kiadó ügyvezetője
és az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára főigazgatója

ISBN 978 963 467 006 3

© Szerzők

© Szerkesztők

© Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára

© Kronosz Kiadó

© Magyar Történelmi Társulat

TARTALOM

Előszó	9
--------------	---

ALAPOZÁS ■ ELMÉLET ÉS MÓDSZERTAN

KÖVÉR GYÖRGY

Az élet sokfélesége, a rajz egysége?	25
--	----

GYÁNI GÁBOR

Historical agency – a szubjektív cselekvő középpontba állítása a történettudományban	46
---	----

KÖVÁRY ZOLTÁN

A pszichobiográfiai módszer alkalmazhatósága az életrajzírásban	57
--	----

BÁLINT ÁGNES

A pszichobiográfia hozzájárulása az életrajzírás elméleti kérdéseihöz. „Nagyfelbontású” vs. „kisfelbontású” életrajz	92
---	----

ERŐS FERENC

Tömeg – egyén – hatalom: Freud tömegpszichológiájának újraértelmezése	111
--	-----

PÁRHUZAMOK ■ KETTES, HÁRMAS ÉLETRAJZOK ÉS PROZOPOGRÁFIA

FEDELES TAMÁS

Miklós király és Lőrinc herceg. Az utolsó két Újlaki vázlatos pályaképe	135
--	-----

KULCSÁR KRISZTINA

A páros életrajz írásának kérdései és lehetőségei – Albert szász-tescheni herceg és hitvese, Mária Krisztina főhercegnő összefonódó élete alapján	169
---	-----

ORMOS MÁRIA

Kortársak a viharban	186
----------------------------	-----

TARTALOM

SZEMETHY TAMÁS

A 18. századi magyarországi új arisztokraták prozopográfiai vizsgálata	202
---	-----

HOZOTT ANYAG ■ FORRÁSDOTTSÁGOK

KASZA PÉTER

Pártváltó diplomata és egyházi méltóság két király között. A Brodarics-életrajz módszertani tanulságai	223
---	-----

UGRAI JÁNOS

Az általános és az egyedi. Lelkészek pályájának vizsgálata – a 18–19. század fordulójára vonatkozó módszertani megfontolások	239
--	-----

A. SAJTI ENIKŐ

Egy gazdag hagyaték életrajzi feldolgozásának módszertani kérdései. Várady Imre (1867–1959) bánati kisebbségpolitikus	256
---	-----

SÚLYPONTOK ■ ELLENTMONDÁSOS POLITIKAI PÁLYAKÉPEK

HERMANN RÓBERT

A Görgei-életrajz problémái	273
-----------------------------------	-----

BARTHA ÁKOS

Problémák és lehetőségek Bajcsy-Zsilinszky Endre készülő életrajzában	305
--	-----

FAZEKAS CSABA

Prohászka Ottokár életrajzában problémái	330
--	-----

UJVÁRY GÁBOR

Kételyek sora. A Hóman Bálint-életrajz buktatói és módszertani problémái	341
---	-----

FODOR JÁNOS

Lehetőségek és korlátok egy romániai magyar politikus számára az impériumváltás után. Bernády György politikai életrajza	374
--	-----

TARTALOM

DOMINANCIÁK ■ TÁRSADALMI KÖRNYEZET VERSUS SZEMÉLYISÉG

SÁRAI SZABÓ KATALIN

Forgatókönyv az új elithez? A kapcsolati rendszerek szerepe Szász Károly református püspök pályájának alakulásában 393

KOLOH GÁBOR

Tér és idő Kiss Géza életútjában és életművében.
A lelkészi, a néprajzkutatói és a társadalomkritikusi szerep értelmezése 405

PÜSKI LEVENTE

Politikus háttérben – gróf Károlyi Gyula 422

TÓTH IMRE

A szakértelem korlátai és a történeti környezet.
Személyiségrekonstrukció Kánya Kálmánról 441

INNOVÁCIÓ ■ ÚJ MEGKÖZELÍTÉSEK ÉS MÓDSZERTANI KÍSÉRLETEK

TURBUCZ PÉTER

Filozófusként élni, filozófusnak maradni. Alexander Bernát élete és gondolkozása az újabb kutatások tükrében 457

KÁRBIN ÁKOS

Újat mondani Wekerle Sándor életéről.
A Wekerle-biográfia nehézségei 475

RAB VIRÁG

A szociális hálózatba ágyazott életrajz
– Hegedüs Loránt példáján 492

SZÉCSÉNYI MIHÁLY

Reziliencia mint életmód – Claire Kenneth író nő életrajzai 511

Ajánló bibliográfia 523

Névmutató 531

A kötet szerzői 545

FEDELES TAMÁS

MIKLÓS KIRÁLY ÉS LŐRINC HERCEG

AZ UTOLSÓ KÉT ÚJLAKI VÁZLATOS PÁLYAKÉPE¹

Talán nem túlzó azon megállapításom, miszerint az egyik legösszetettebb, ebből fakadóan pedig az egyik legnehezebb történetírói műfajként tekintek a történeti életrajz elkészítésére. Hiszen egy-egy történelmi személyiség biográfiájának megírása során (is) számos nehézséggel találja magát szemben a történész. A korszak-specifikus sajátosságok – mint például egy-egy éra forrásadottsága – támasztotta akadályokon túl óhatatlanul felmerül a legfontosabb kérdés: milyen mértékben sikerül a historikusnak megragadni főhőse személyiségét, fel tudja-e villantani a főszereplő egyes személyiségjegyeinek kontúrjait? Az anyaggyűjtés minuciózus munkája révén feltárul-e egy-egy történelmi alak személyisége? E kérdések tulajdonképpen pályám kezdete óta foglalkoztatnak, hiszen valamennyi kisebb-nagyobb horderejű döntés hátterében az ember, illetőleg leginkább emberek kisebb-nagyobb csoportja áll, akár a mindennapokat, akár az egyes korszakokat meghatározó eseményekről van szó. Magától értetődően minden egyes elhatározásunk, cselekedetünk mögött egy összetett – részint tudatos, részint tudatalatti, számos esetben ösztönös – motívumrendszer húzódik meg, amelyet a származáson, szocializáción, iskolai végzettségen, társadalmi normákon túl számos további körülmény is determinál. Elegendő pusztán az egyéni érdekekre, a pillanatnyi impressziókra (szimpátia–antipátia), vagy a hangulati tényezőkre utalni. A biográfiakészítés legnagyobb kihívását éppen a műfaj említett komplexitása, valamint az egymással szorosan

---

¹ A tanulmány elkészítése idején a szerző a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj (BO/00234/16/2) támogatásában részesült.

összefonódó személyes élettörténet és a köztörténet egymáshoz viszonyított megfelelő arányainak érvényre juttatása jelenti. Mindez különösen a politikatörténet premier szereplői, uralkodók, államfők és miniszterelnökök, diktátorok életrajza esetében jelent komoly kihívást a biográfus számára.² Ugyancsak komoly veszélyforrást rejt a (hibás) prekonceptiókhoz való töretlen ragaszkodás, amely számos esetben akár hosszú évtizedekig a köztudatban makacsul élő téves interpretációkhoz vezet. Ezek közé tartozik például a késő középkori idegen dinasztiákból származó királyaink, döntően a 19. században gyökerező tendenciózusan negatív megítélése. Mindezt két, a magyar közép- és koraujkor határmezsgyéjén regnáló uralkodó példája kellően szemlélteti. Mindmáig a legnagyobb magyar királyok között tartjuk számon Hunyadi Mátyást, aki nyugati hadjáratai során „móresre tanította” a német-római császárt és a lengyel királyt, hódításai révén jelentősen kiterjesztette a fennhatósága alatt álló területeket, az oszmánokkal szemben biztosította az ország déli határait, növelte a kincstár bevételeit, s ráadásul – amint a magyar népmesék világából is közismert – e jelentős tettek mellett még „igazságos” is tudott maradni. Halálát követően megkezdődött a Magyar Királyság agóniája, hiszen a „gyengekező” „Dobzse” (Jagelló) II. Ulászló kezei közül pillanatok alatt kihullottak az elődje által meghódított területek, a „határozatlan” uralkodó „üstökét” az ország sorsára „fittyet” hányó bárók tartották kezükben, a kincstár üresen kongott, ráadásul a sanyarú helyzetben „vergődő” jobbágyság tömegét a sikertelen 1514-es akciót követően „röghöz” kötötte. Mindehhez hozzájárult az a körülmény, hogy a királyt kiskorú fia követte a trónon, így a Jagellók országlásának egyenes következménye lett a mohácsi katasztrófa. Az újabb kutatások jelentősen árnyalták ezt az egyoldalú képet, és arra hívták fel a figyelmet, hogy Mátyás – aki egyáltalán nem volt olyan igazságos, amint azt a róla kialakult fabulák sugallják –, valamint Ulászló – akit korántsem tarthatunk a mágnsok „bólogató Jánosának” – tetteinek megítélésében a külső és belső hatalmi-politikai környezet mellett a forrásokból felsejlő személyiségjegyeknek is (egyre) nagyobb szerepet kell tulajdonítani.³

² Az életrajzírással kapcsolatos általános metodológiai, interpretációs nehézségekre összefoglalóan, további szakirodalommal lásd. *Kövér György*: *Biográfia és társadalomtörténet*. Budapest, 2014. 17–39.

³ *Kubinyi András*: Hunyadi Mátyás, a személyiség és a király. *Aetas*, 22. (2007) 83–100.; *Horváth Richárd*: Mátyás király és kora. A király személye és az ország irányítása. Ár-

A középkori magyar történelemnek az említett uralkodók nevével fémjelzett évtizedei bővelkednek az olyan, az érdeklődők szélesebb körében jobban, kevésbé, félre-, hovatovább egyáltalán nem ismert politikaformáló alakokban, akikkel érdemes behatóan foglalkozni, hiszen biográfiáik elkészítése mind mikro-, mind pedig makroszinten nagymértékben hozzájárulnak a kései középkor alaposabb megismeréséhez, az egykori kapcsolati hálók, események, folyamatok valósághoz közelítő rekonstrukciójához. Közük tartozik a neves Újlaki familia két utolsó férfi tagja: Miklós király és Lőrinc herceg. Apa és fiú – plutharkoszi ihletettséggű – „párhuzamos” életrajzi vázlata alapján az alábbiakban arra igyekszem választ keresni, hogy milyen mértékben determinálta az apa személyisége, kapcsolatrendszere, karrierje a fiú pályafutásának alakulását? Másképp fogalmazva: az utód ki tudott-e, ki akart-e lépni felmenője „árnyékából”, az apa által kitaposott ösvényen járt-e vagy új utakat kellett keresnie? Mindezt a következő nagyobb csomópontok köré felfűzve kísérem meg bemutatni: *gyermekkor; szocializáció; házassági stratégiák; politikai karrier; birtokpolitika; mentalitás.*

Születéstől a kora ifjúságig

A magyar középkor forrásadottságai sajnos kevésbé kedvezőek az életrajzírás szempontjából.⁴ Ennek legfőbb magyarázatát az okleveles anyag eredete szolgáltatja, ugyanis a kiadványok – melyeknek mindössze töredéke maradt korunkra – döntően birtokjogi ügyekben keletkeztek. Mindebből következően nagyon kevés személyes jellegű információt tartalmaznak,

---

kádia Történelemtanítás (=http://arkadia.pte.hu/tortenelem/cikkek/matyas_kora – utolsó letöltés: 2017. 01. 08.); Neumann Tibor: A „Dobzsekirályról” egy kicsit másképp – Ötszáz éve halt meg II. Ulászló. Ujkor.hu (=http://ujkor.hu/content/dobzsekiralyrol-egy-kicsit-maskepp-otszaz-eve-halt-meg-ii-ulaszlo – utolsó letöltés: 2017. 01. 08.). Az 1514-es megmozdulások új interpretálására lásd a Keresztesekből lázadók. Tanulmányok 1514 Magyarországról (Szerk. C. Tóth Norbert–Neumann Tibor. Budapest, 2015.) című kötet tanulmányait.

⁴ Ennek ellenére nem hiábavaló történészi foglalatosság a biográfia-készítés, amint a *Sziluett – Korszerű történelmi életrajzok* sorozatban az utóbbi időszakban napvilágot látott életrajzok is alátámasztják. Péterfi Bence: Egy székely két élete. Kövendi Székely Jakab pályafutása. Pécs–Budapest, 2014.; Véber János: Két korszak határán. Váradai Péter humanista főpap, kalocsai érsek pályaképe. Pécs–Budapest, 2016.

így egyáltalán nem meglepő, hogy az esetek túlnyomó többségében nem ismert a vizsgált illető születési ideje, s nem rendelkezünk a személyiséget alapvetően meghatározó gyermek- és ifjú évekre vonatkozó adatokkal sem. A korunkra maradt magánlevelek (*missiles*) és végrendeletek nyújtanak esetenként közelebbi információt a családtagokról, familiárisokról, a vizsgált személy mentalitásáról, azonban az arisztokraták – a nemesekkel és a polgárokkal összevetve – jelentősen kevesebb testamentumot hagytak hátra.⁵ Az általam vizsgált személyek közül Újlaki Miklós 1471-ben, hat évvel halála előtt kelt testamentuma ismert.⁶ Mindez azonban a személyiségjegyeire, műveltségére, mentalitására vonatkozó közvetlen információkat szinte egyáltalán nem tartalmaz. Néhány kortárs, illetőleg közel egykorú elbeszélő forrás, elsősorban Antonio Bonfini – magától értetődően megfelelő forráskritikával kezelendő – krónikája nyújt némi támpontot a két Újlaki karakterére, tulajdonságaira vonatkozóan, amelyek azonban sokkal inkább a korszak sztereotip jellemvonásait, semmint az egyedi személyiségjegyeket tükrözik.⁷ Az elmondottak egyértelműen mutatják a források kvalitatív és kvantitatív adottságaiból fakadó metodológiai nehézségeket, amelyek alapvetően jelzik a biográfikészítés korlátait.

A 13. századi gyökerekre visszavezethető família tulajdonképpen megalapítója, s későbbi hatalmának megalapozója Kont Miklós (†1367) volt, aki számos kormányzati pozíciót követően I. (Nagy) Lajos király (1342–1382) nádoraként ért pályafutása csúcsára (1356–1367). Két fia, Miklós (†1397 körül) és Bertalan (†1393 előtt) nem töltött be országos hivatalt, személyük tulajdonképpen teljesen ismeretlen. A nagy előd két unokája, László (†1418) és Imre (†1419) kerültek ismét a bárók közé a közösen viselt macsói báni méltóság elnyerésével (1402, 1410–1418). A család

⁵ Kubinyi András: Főúri és nemesi végrendeletek a Jagelló-korban. Soproni Szemle, 53. (1999) 331.; Fedeles Tamás: „E földi hazát örök és mennyei palotával elcserélni”. Szempontok a késő középkori főúri vallásosság vizsgálatához. In: Mesterek és Tanítványok. Tanulmányok a bölcsészettudományok területéről. Szerk. Böhm Gábor és Fedeles Tamás. Pécs, 2014. 56.

⁶ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (A továbbiakban: MNL OL) Diplomatikai Levéltár (A továbbiakban: DL) 17 162.

⁷ Antonius de Bonfinis: Rerum Ungaricarum Decades. IV. Ed. I. Fögel, B. Iványi, L. Juhász. (Bibliotheca Scriptorum Medii Recentisque Aevorum, Saculum XV.) Budapest, 1941. – Magyar fordítása: Antonio Bonfini: A magyar történelem tizedei. Ford. Kulcsár Péter. Budapest, 1995.

szerémségi birtokközpontja nyomán a kútfőkben immár következetesen Újlaki néven előforduló László és a lengyel származású Stiborici Anna házasságából született öt fiúgyermek közül István (†1430), valamint Miklós élték meg a felnőttkort.⁸

Újlaki Miklós gyermek- és ifjú éveiről voltaképpen semmit sem tudunk. Neve első ízben 1414 júniusában szerepel egy oklevélben,⁹ így mindössze csak valószínűsíthető, hogy 1410 körül születhetett. Az apja 1418-ban bekövetkezett halálát követően félárván maradt kisgyermek nevelésében édesanyja, valamint a nála jó néhány évvel idősebb bátyja, István játszottak fontos szerepet. Adatok hiányában csak a korabeli analógiák alapján feltételezhetjük, hogy a lovaglás, valamint a fegyverforgatás alapjait, s az etikett legfontosabb szabályait bátyja mellett sajátította el, aki Zsigmond király (1387–1437) aulájának tagja (1427), majd pedig macsói bán (1429–1430) volt.¹⁰ Tanulmányait vélhetőleg a család szolgálatában álló egyik klerikus irányítása alatt végezte. Az ismeretanyagot illetően annyi bizonyos, hogy megismerkedett a latin nyelv alapjaival, amint ezt – többek között – egy 1454 szeptemberében saját kezűleg írt oklevele szemlélteti.¹¹ Úgy tűnik, 21 éves korára Miklós elvesztette közvetlen támaszait, ugyanis bátyja 1430 nyarán elhunyt,¹² édesanyja utolsó okleveles említése pedig 1431 szeptemberéből származik.¹³ Ezt követően immár egyedül kellett irányítania a családi örökségként reászállt, Nyitra megyében és a Szerémségben koncentrálnódó birtoktesteket. A következő hét esztendőben mindössze egyetlen alkalommal bukkan fel a neve kútfőkben: 1434 augusztusában a Nyitra

⁸ A családra lásd: *Moritz Wertner*: Nikolaus von Ilok (Ujlak) „König” von Bosnien und seine Familie. *Vjestnik* 8 (1906) 250–273.; *Reiszig Ede*: Az Újlaki-család. *Turul*, 57. (1943) 1–13, 56–65.; *Engel Pál*: Középkori magyar genealógia. In: *Középkori magyar adattár*. (PC CD-ROM) [Budapest] 2001. Újlaki, 1. Tábla Raholcai, 2. Tábla Újlaki.

⁹ Zsigmond-kori oklevéltár I–XIII. (1387–1424). Szerk. Mályusz Elemér, Borsa Iván, C. Tóth Norbert, Neumann Tibor, Lakatos Bálint (A Magyar Országos Levéltár kiadványai II. Forráskiadványok 1., 3–4., 22., 25., 27., 32., 37., 39., 41., 43. és 49.) Budapest, 1951–2013. IV. 2047. sz.

¹⁰ *Engel Pál*: Magyarország világi archontológiája 1301–1457. In: *Középkori magyar adattár* i. m. I. Bárók. Macsói bán; VI. Az aula tagjai: 1427.

¹¹ Az oklevél szövege alatt olvasható aláírása: „*Nicolaus de Wylak propria manu*” – MNL OL DL 102 837.

¹² *Engel P.*: Középkori magyar genealógia... i. m. Újlaki, 2. Tábla Újlaki.

¹³ Ekkor testvére, ifjabb Stibor végrendeletében „*generosa domina Jachna Banissa*” és gyermekei is az örökösök között szerepelnek. MNL OL DL 88 061.

megyei Pöstyén birtok felét zálogosította el 72 aranyforint értékben egyik familiárisának.¹⁴

Jóllehet Lőrinc élete első két évtizedére vonatkozó forrásokban sem bővelkedünk, azonban apja gyermek- és serdülőkorához képest róla némileg több mozaikkocka áll rendelkezésünkre. Miklós második, Felsőlendvai Szécsi Dorottyával kötött frigyének gyümölcseként látta meg a napvilágot. Születési ideje két birtokjogi ügyben kiállított diploma segítségével 1459. augusztus 6. és 1460. szeptember 3. közé tehető.¹⁵ A negyvenes évei végén járó apa, aki évtizedek óta a hatalmi elit meghatározó tagja, az ország egyik legnagyobb birtokosa volt, megfelelő támaszt jelentett újszülött gyermeke számára, s mindent elkövetett annak érdekében, hogy fia megérje a felnőtt-kort. Ez a vágy természetes igényként élt a korabeli arisztokrácia tagjai körében, hiszen a családi birtoktest egyben tartását, a familia továbbélésének biztosítását szinte mindennél fontosabbnak tartották. Miklós első házasságából származó két fia közül Lőrinc születése idején már csak István élt, ám ő mindössze néhány évet ért meg, 1465-ben említik utoljára a források. Lőrinc mellett egy Bernát nevű fiúval is megajándékozta Miklóst Szécsi Dorotya, aki azonban csecsemőkorában ugyancsak elhunyt. Az idősödő apa aggodalma, egyetlen életben maradt fiára koncentrálnak gondoskodása, emóciói ez esetben megragadhatóak egy kolostoralapítás kapcsán. A család Nyitra megyei birtokközpontjában, Galgócon ugyanis 1465-ben Szent Lőrinc tiszteletére ferences kolostort fundált. Jóllehet e szent tisztelete a 14. századi névadási gyakorlat alapján hagyományosnak tekinthető az Újlaki famíliában, ám a tradicionál ez esetben egy sokkal személyesebb motívum is kitapintható. Miklós ekkor már túljutott a férfikor delelőjén, elmúlt 50 esztendő, így – a középkor viszonyai közepette – kevés reménye lehetett további utódok nemzésére. Számára ekkor vélhetőleg a legfontosabb kérdések közé tartozott a hatalmas Újlaki-vagyon továbbörökítése egyetlen fia, az ekkor mindössze öt év körüli Lőrinc számára. A vallásos motívumokat természetesen nem lebecsülve, nagyon valószínűnek tartom, hogy a kolostor patrónusának kiválasztásában – a személynévadással analóg módon – kiskorú gyermekének oltalmazása játszotta a döntő szerepet.¹⁶

¹⁴ MNL OL DL 12 615.

¹⁵ MNL OL DL 15 390 és 15 497.

¹⁶ *Fedele Tamás*: Egy középkori főúri család vallásossága. Az Újlakiak példája. Századok 145. (2011) 377–418, 397–398.

Lőrinc szellemi és testi nevelésére apja bizonyosan nagy hangsúlyt helyezett kisgyermekkorától kezdve. Minderre fokozottabb figyelmet fordított, miután Bosznia királyaként kiemelkedett a magyar bárói elitből, hiszen fiára immár hercegeként tekintett a külvilág. Népudvarartása tagjai között számos harcedzett ifjú apród, familiáris található, akiktől Lőrinc elleshette a fegyverforgatás fortélyait. Nem tudjuk, hogy kik vezették be a herceget az írás és olvasás művészetébe, az azonban kétségtelen tény, hogy apja udvarában több erre alkalmas egyházi személy megfordult. Az 1460-as évek derekáról ismert Miklós kancellárja, Isztrói István, aki egy évtizeddel később a boszniai királyi írószervet is irányította. A bécsi egyetemen (is) tanult klerikus bácsi olvasókanonokként a dél-alföldi hiteleshely és a székesegyházi iskola vezetője (emellett baranyai főesperes és pécsi kanonok) volt,¹⁷ így tökéletesen alkalmas lehetett az ifjú Lőrinc tanítására, de legalábbis oktatásának felügyeletére. Akárki is volt tanítója, az bizonyos, hogy apjához hasonlóan Lőrinc is megtanult latinul olvasni és írni, ahogy több saját kezűleg papírra vetett levele is tanúsítja.¹⁸ Nincs adatom arra vonatkozóan, hogy a latin grammatikán kívül milyen jellegű ismereteket sajátított el az ifjú herceg, azt azonban valószínűsíthetjük, hogy egyetemi tanulmányokat nem folytatott. Nincs okunk kételkedni abban, hogy a korszak meghatározó eszmeáramlataival és stílusirányzatával, a humanizmussal és a reneszánszsal megismerkedett. Erre egyrészt apja kíséretében tett itáliai utazása alkalmával (1475), másrészt pedig Mátyás király (1458–1490) udvarában nyílt lehetősége.

Lőrinc serdülő korától kezdve egyre gyakrabban fordult meg a királyi udvarban, ahova apja révén lett bejáratos. Igen fiatalon, mindössze 14–15 éves korában részt vett Mátyás sziléziai hadjáratában (1474). A Boroszló irányába tartó királyt „gyors lovassággal követi Lőrinc herceg, Miklós bosnyák király fia; ez a merész újonc végig az udvarban nevelkedett és Mátyás mindig fiaként kedvelte” – tudósít Antonio Bonfini.¹⁹ A háborúskodást követő olmtői béketárgyalásokhoz kapcsolódóan érdemes felidéznünk az itáliai krónikás Lőrincről készített jellemzését. „Joggal említik Lőrinc hercegnek, Miklós bosnyák király fiának derék tettét. Ő még ifjú volt, és kora

¹⁷ Isztrói pályafutására lásd: *Fedeles Tamás*: Ördögi sugallattól vezérelve. Egy 15. századi gyilkosság nyomában. Századok, 147. (2013): 2. 433–456.

¹⁸ 1477. augusztus 18-án kelt az első ismert dokumentum, amelyen a „*Laurentius dux propria manu*” kitétel szerepel. MNL OL DL 100 885.

¹⁹ *Bonfini, A.*: A magyar történelem... i. m. 786.

ellenére fő étekfogó e királyi lakomán, apja kardszóját viselte, melyen annyi gyöngy és drágakő volt, hogy hatvanezer aranyra becsülték. Illett öltözetéhez a nemes természet, a finomság, a délcegséggel és bájjal párosult büszke lélek. A pompás tálalást bámulatos fürgeséggel és gonddal intézte, szokása szerint peckesen lépegetve, és azt mondják, hogy ezzel oktan bosszúságot váltott ki az egyik lengyel nagyúrból, aki ki nem állhatván őt, nem tudom, miképpen, az ide-oda sürgő fiatalembert inzultálta. Ez meg haragra lobbanva tiszteletlenül pofon csapta a polyákot, mire hirtelen zavar támadván, a fejedelem megkérdezte mi történt, majd meghallva az esetet, mint mondják, mindkét király megdicsérte Lőrincet.²⁰ Mátyás király bizalmába fogadta tehát az ifjút, amelyre a jól értesült humanista krónikás többször is utalt. E kapcsolatot kellően alátámasztja egy oklevél, melynek tanúsága szerint Lőrinc keresztaapja maga a király volt.²¹ Amint a fentebbi idézet is mutatja, nem csupán a kardforgatásban, a háborúzásban szerzett tapasztalatokat, hanem az aula meghatározó szereplőit és az udvari etikettet is megismerte, melyeket a későbbiekben kamatoztatni tudott.

Házassági stratégiák

Miklós két alkalommal nősült. Párvalasztási stratégiáját természetesen a korabeli belpolitikai erőviszonyok határozták meg, házasságkötései által igyekezett hatalmi pozícióját megszilárdítani.²² Első hitvese az előkelő Rozgonyi családból származó Margit lett. Margit közvetlen rokonságával Miklós az 1440-es pártváltását követően azonos politikai táborba került, ugyanis I. Ulászló király (1440–1444) mögé sorakoztak fel. Margit apja, ifjabb Rozgonyi István pozsonyi ispán és Újlaki személyes kapcsolatban álltak, 1440 júniusában közösen indultak követségbe Ulászló megbízásából az ellenpárt élén álló Erzsébet özvegy királynéhez.²³ A lakodalomra

²⁰ Uo. 794.

²¹ MNL OL DL 17 162.

²² Erre egy esettanulmány: Árvai Tünde: A házasságok szerepe a Garaiai hatalmi törekvéseiben. In: Kor–Szak–Határ. A Kárpát-medence és a szomszédos birodalmak (900–1800). Szerk. Fedeles Tamás – Font Márta – Kiss Gergely. Pécs, 2013. 103–118.

²³ *Pálosfalvi Tamás*: A Rozgonyiak és a polgárháború (1440–1444). Századok 137. (2003) 897–927, 907.

valamikor az 1440-es években került sor. Miklós e frigy révén rokonságba került a Hunyadi családdal is, ugyanis Sebestyén nevű sógorának hitvese, Dengelegi Pongrác Borbála Hunyadi János unokahúga volt. Rozgonyi Margit egyik nagybátyja, Simon a veszprémi (1428–1440), majd az egeri püspöki (1440–1444), míg másik *patruelise*, György az országbírói méltóságot töltötte be (1441–1446).²⁴ A házasságból összesen hat gyermek született, közülük a két fiú, Miklós és István nem érték meg a felnőttkort. A négy lányról nem sokat tudunk, mindenesetre – a korszak normáinak megfelelően – elsősorban az éppen aktuális családi érdekeket szolgáló szövetségek kialakításában, megszilárdításában szántak nekik szerepet. Következésképpen az apák körültekintően igyekeztek leányaik számára megfelelő partnert találni a házassági piacon. A legidősebb lányt, Katalint Miklós macsói bántársának, Maróti Lászlónak Lajos nevű fia vezette oltár elé, majd elhunytát követően az előkelő horvát grófi családból származó Korbáviai Károly vette feleségül. Jeronimát Podjebrád György cseh király fia, Viktorin jegyezte el. E házassági tervben vélhetőleg a cseh és magyar királyok közti szövetség megerősítése is szerepet játszott, azonban a frigy nem jött létre. A leány kezét végül az Alpok déli lábánál fekvő kis görzi grófság ura, Lénárd nyerte el. A férj édesanyja, Garai Katalin révén a tekintélyes Dorozsma nembeli család nádori ágával is rokonságba kerültek az Újlakiak. E kapcsolatot tovább erősítette Újlaki Fruzsina és az utolsó Garai fiú, Jób frigye. Orsolya kiházásításával pedig szintén egy bárói famíliával, a Perényiek terebesi ágával került szorosabb kapcsolatba az Újlaki rokonság.²⁵ A férj, Perényi István Mátyás regnálása alatt egymást követően több udvari méltóságot viselt: asztalnok- (1461–1465), lovász- (1468), végül tárnokmester (1471–1478) lett.²⁶

Rozgonyi Margit neve utolsó alkalommal 1458 februárjában szerepel az írott forrásokban,²⁷ ezt követően hamarosan meghalt. Miklós nem gyá-

²⁴ Engel P.: Középkori magyar genealógia... i. m. Básztyé nem 2. Tábla: Rozgonyi (Miklós ága).

²⁵ Uo. Újlaki, 2. Tábla Újlaki.

²⁶ C. Tóth Norbert–Horváth Richárd–Neumann Tibor–Pálosfalvi Tamás: Magyarország világi archontológiája 1458–1526. I. Főpapok és bárók. Budapest, 2016. (A továbbiakban: Arch. 1458–1526) 105, 114, 118.

²⁷ A Zichy és Vásonkeői gróf Zichy-család idősb ágának okmánytára I–XII, kiad. Nagy Iván et al., Budapest, 1871–1931. (A továbbiakban: Zichy) X. 4.

szolta sokáig elhunyt hitvesét, s oltár elé vezette a nyugati országrészen birtokos előkelő Felsőlendvai Szécsi János leányát, Dorottyát. E házassággal pedig a kor egyik befolyásos prelátusával, Szécsi Dénes bíboros esztergomi érsekkel (1440–1465) került rokonságba, aki Dorotya nagybátyja volt.²⁸ Amint fentebb említettem, e házasságból két gyermek született: Lőrinc, valamint Bernát.

Lőrinc és Dengelegi Pongrác Katalin házasságkötése idején egyikük apja sem élt már. Az ara atyja, Pongrác János Mátyás kedvelt unokabátyja Újlaki Miklós erdélyi vajdatársa volt 1462 és 1475 között.²⁹ Az apák kapcsolatából adódó lehetőségen túl a királyi udvarban is számos alkalom kínálkozhatott Lőrinc és János úr személyes érintkezésére. Aragóniai Beatrix fehérvári koronázása, majd az azt követő budai királyi menyegző grandiózus programsorozata pedig talán a két leendő házastárs személyes találkozását is lehetővé tette. A korabeli külföldi szemtanúk, valamint a kortárs krónikák egyaránt beszámolnak Újlaki Miklós koronázáson játszott szerepéről, pompás öltözkéről, valamint említik fia részvételét is. Természetesen Dengelegi Pongrác János is jelen volt a nagyszabású eseményeken, s szinte valamennyi kútfő beszámol a lakodalmi mulatságok idején, 1476 decemberében váratlanul bekövetkezett haláláról.³⁰ Jóllehet a források érthető módon csak az eseményen részt vevő magas rangú személyek, illetve követeik nevét jegyezték fel, nincs okunk kételkedni afelől, hogy az urak mellett feleségeik, gyermekeik is jelen voltak. Mindent figyelembe véve tehát egyáltalán nem elképzelhetetlen, hogy Lőrinc és Katalin ekkor személyesen is találkozhattak. Minthogy Újlaki Miklós boszniai király 1477 tavaszán hunyt el,³¹ fia házasságkötésére már közvetlenül nem lehetett befolyással.

²⁸ Engel P.: Középkori magyar genealógia... i. m. Balog nem 3. Szécsi, 2. tábla: felsőlendvai ág.

²⁹ Arch. 1458–1526... i. m. 84–85.

³⁰ Pl. Langenn, Friedrich Albert von: Herzog Albrecht der Beherzte, Stammvater des königlichen Hauses Sachsen eine Darstellung aus der sächsischen Regenten, Staats- und Culturgeschichte des XV. Jahrhunderts, größentheils aus archivalischen Quellen. Leipzig 1838. 517–528.; Borsá Béla: Reneszánszkori ünnepségek Budán. Tanulmányok Budapest Múltjából 10. (1943) 13–53.; Magyarország királya, Mátyás esküvője és a királyné koronázása és aztán bevonulásuk Budára, a pfalzi gróf követe által tüzetesen leírva. In: Mátyás és a humanizmus. Szerk. Csukovits Enikő. Budapest, 2008. 79–87.

³¹ 1477. február 6-ról ismert utolsó okleveles említése. MNL OL DL 95 397. Egy május 20-án kelt oklevél szerint ekkor a király Lőrinc hercegnek, akit apja temetésének ügyei kötöttek le, egy évre perhalasztást engedélyezett. MNL OL DL 45 710.

Mindazonáltal a két família tekintélye és vagyona minden szempontból megfelelő távlatokat nyújtott a leendő házaspárnak. Vélhetőleg maga a király is szerepet játszott unokahúga és az ifjú herceg közti frigy megkötésében, mely révén Újlaki Lőrinc az uralkodóval is rokonságba került. A fiú házassági stratégiája tehát e szempontból igen megfontoltnak tekinthető. Minden valószínűség szerint előkészítésében Miklós királynak és János vajdának is szerepet kell tulajdonítanunk, a végső döntés azonban kétségkívül Lőrinc hercegre hárult. A házasságkötésre vonatkozó első adatunk 1486-ból származik.³² A minden szempontból gyümölcsözőnek látszó házasságból azonban éppen a legfontosabb, a várva várt utód hiányzott. Jóllehet Bonfini mester úgy tudta, hogy a párnak született egy fia, azonban – amennyiben a kiváló humanista jól értesült – ő bizonyosan még csecsemőkorában meghalt, ugyanis egyetlen más forrásunk sem utal Lőrinc és Katalin gyermekére. Katalint egy 1510 decemberében kelt oklevél említi utolsó alkalommal,³³ nem sokkal ezt követően hunyhatott el.

Az ekkor már az ötvenes éveit taposó Lőrinc herceg hamarosan újránősült, hiszen apjához hasonlóan az ő vállára is egyre nagyobb súllyal nehezedett az utód mind nyomasztóbb hiánya. Párvalasztását azonban ekkor már láthatóan nem a korábbi stratégiai szempontok motiválták, ugyanis egy kevésbé jelentős, szlavóniai nemes családból származó leányt vezetett oltár elé, Bakócai Magdolnát. A személyes ismeretség ez esetben szinte bizonyosra vehető, hiszen Lőrinc az 1510-es évektől egyre többet tartózkodott Körös megyei birtokközpontjában, Raholcán, s maga a Bakócai család is e megyében volt birtokos. A Bakócaiak közül az 1490-es évek derekán László a herceg raholcai,³⁴ később pedig racsai várnagyaként mutatható ki, valamint Zsigmond nevű fia szintén Újlaki szolgálatában állt. (Sajnos egyelőre nem ismert, hogy Magdolnához milyen rokonsági kapcsolat – ha egyáltalán – fűzte őket.)³⁵ E házasság is gyermektelen maradt, amely végleg megpecsételte az Újlakiak sorsát.

³² *Reiszig Ede*: Az Újlaki-család... i. m. 61.

³³ MNL OL DL 29 367.

³⁴ *Fedele Tamás*: A király és a lázadó herceg. Az Újlaki Lőrinc és szövetségesei elleni királyi hadjárat (1494–1495). (Szegedi Középkortörténeti Könyvtár 27.) Szeged, 2012. 172.

³⁵ A Bakócaiakra lásd *Pálosfalvi, Tamás*: The Noble Elite in the County of Körös (Križevci) 1400–1526. Budapest, 2014. 56–59.

Politikai karrier

Újlaki Miklós Habsburg Albert regnálása alatt kezdte politikai pályafutását, s közel negyven esztendeig, egészen haláláig folyamatosan kormányzati pozícióban találjuk. 1438-ban – apja, nagybátyja és bátyja nyomdokain haladva – a macsói bánság élére került, amely hivatalban Garai László volt a társa. Ettől kezdve tulajdonképpen élete végéig személyesen (1438–1477), illetve familiárisai révén irányította a területet a hozzá tartozó hat-hét vármegyével együtt.³⁶ Karrierjében I. Ulászló király (1440–1444) regnálása hozott döntő változást, az ő híveként vált ugyanis az arisztokrácia egyik meghatározó alakjává. Jóllehet 1440 májusában még Habsburg V. László koronázásán vállalt aktív szerepet (ő ütötte ugyanis lovaggá a néhány hónapos trónörökösöt), azonban a rá későbbiekben is jellemző politikai éleslátás eredményeként pártot váltott, s rövidesen az ifjú Jagelló uralkodóhoz csatlakozott. 1441 januárjában Bátaszéknél már az Újlaki Miklós és Hunyadi János vezette csapatok diadalmaskodtak a Garai László irányította V. László (1440–1457) párti sereg felett.³⁷ A sikerdíj sem várattott magára, ugyanis Ulászló király Újlakit és Hunyadit erdélyi vajdává és temesi ispánná nevezte ki. Miklós ezt követően egy rövid megszakítástól eltekintve (1441–1458, 1459–1472) 1465-ig viselte a vajdai tisztséget,³⁸ jóllehet az erdélyi ügyekbe kevésbé avatkozott be. 1441-től pénzkibocsátási joggal is rendelkezett, pénzverdéje az újabb kutatások szerint Keve várában működött.³⁹

Ulászló király halálát követően az 1445-ös országgyűlésen az ország irányítására ideiglenesen hét főkapitányt választottak, s köztük volt természetesen az ekkor már nagy tekintélynek örvendő Újlaki Miklós is. A kapitányok közül Újlaki a Tiszától nyugatra fekvő területet és a Dunántúlt tartotta ellenőrzése alatt, Hunyadi pedig az említett folyótól keletre

³⁶ Arch. 1301–1457... i. m. I. Bárók/macsói bán; Arch. 1458–1526... i. m. 103.

³⁷ *Sümei József*: Bátaszék és környéke a középkorban. In: *Bátaszék története I. Bátaszék 1997. 347–369.*; *Kubinyi András*: Újlaki Miklós. In: *Nagy képes millenniumi arcképcsarnok*. Szerk. Rácz Árpád. Budapest, 2002. 48.

³⁸ 1465 és 1472 között csak névleg viselte a méltóságot. Arch. 1458–1526. i. m. 83–84.

³⁹ *Gyöngyössy Márton*: Főúri pénzverésre jogosultak a 15. századi Magyarországon. *Századok*, 150. (2016) 347–349.

elterülő, Erdélyt is magában foglaló részt. A további öt előjáró (Jan Giskra, Pelsőci Bebek Imre, Rozgonyi György, Gutti Ország Mihály és Szentmiklósi Pongrác) hatásköre jóval szűkebb területre terjedt csak ki.⁴⁰ Miklós bölcs, előrelátó politikusként a Magyarországon a 15. század elejétől hatalmukat építő Cilleikkel is igyekezett jó kapcsolatot ápolni. Különösen annak ismeretében volt kiváltképp hasznos e törekvése, hogy a Cilleiek a vajda másik szövetségesével, Hunyadival – finoman fogalmazva – nem áptak bensőséges viszonyt.⁴¹ 1445. október 15-én Cillei Ulrik és Frigyes, valamint Újlaki Miklós kölcsönös örökösödési szerződést kötöttek Bécsben.⁴² Tekintélyét és területiális hatalmát egyaránt jól mutatja, hogy Hunyadi János kormányzó 1448-ban az oszmánok ellen vezetett hadjárat idejére helytartóvá (*vicarius generalis*) nevezte ki.⁴³ Kiváló politikai érzéke az 1450-es években is többször megmutatkozott. Először Garai Lászlóval és Hunyadi Jánossal lépett szövetségre (1450), majd V. László tényleges uralkodását követően hamarosan létrehozták a Cillei–Garai–Újlaki ligát (1453). Utóbbi a királyi hatalom megerősítésének látszólagos céljával alakult, jóllehet a hatalomra vágyó főurak szándéka sokkal inkább az egykori kormányzó, Hunyadi pozíciójának gyengítésére irányult.⁴⁴ A nándorfehérvári hős halálát követően (1456) Garaival együtt része volt Hunyadi László hóhérekre juttatásában.⁴⁵

Mátyás megválasztását követően hamarosan az ifjú uralkodó ellenzékének vezetője lett. A hatalomból egyre inkább kiszoruló elégedetlenkedők 1459 februárjában Újlaki (Hunyadi László kivégzését követően a családtól elfoglalt) németújvári várban gyűltek össze, ahol III. Frigyes

⁴⁰ Decreta Regni Hungariae 1301–1457. Collectionem manuscriptam Francisci Döry aditamentis auxerunt, commentariis notisque illustraverunt Georgius Bónis, Vera Bácskai. (Magyar Országos Levéltár Kiadványai II. Forráskiadványok 11.) Budapest, 1976. 342–343.; Kovachich Martinus Georgius: Supplementum ad Vestigia Comitiorum. II. Buda 1800. 19.

⁴¹ Erre lásd pl. Pálosfalvi Tamás: Cilleiek és Tallóciak: küzdelem Szlavóniáért (1440–1448). Századok, 134. (2000) 45–98. passim.

⁴² Österreichisches Staatsarchiv, Haus-, Hof- und Staatsarchiv (A továbbiakban: HHStA), Familienarchiv Erdődy, Urkunden (A továbbiakban: EDU) nr. 11 079.

⁴³ MNL OL DL 34 116.

⁴⁴ Engel Pál – Kristó Gyula – Kubinyi András: Magyarország története 1301–1526. Budapest, 1998. 208–209.

⁴⁵ Erre lásd Pálosfalvi Tamás: Tettes vagy áldozat? Hunyadi László halála. Századok, 149. (2015) 383–441.

német-római császárt (1452–1493) választották meg magyar királlyá.⁴⁶ A Habsburgokkal ettől kezdve szoros kapcsolatot tartott fent Miklós, így ő lett az abban az évben született Habsburg Miksa keresztapja.⁴⁷ E nexus, amint látni fogjuk, Lőrinc életében is szerepet kapott. Körmendnél ugyan az ellenzék csapatai szétszórták Mátyás seregét (1459), azonban Miklós taktikájának köszönhetően elhárult a fenyegető polgárháború veszélye.⁴⁸ A háttérben ugyanis Újlaki egyezséget kötött Mátyással, így karrierjében nem következett be törés.⁴⁹ A király ismét erdélyi vajdává nevezte ki (1459–1472), az 1457-től viselt szlavón báni méltóságát pedig egészen 1466-ig megtarthatta.⁵⁰ Mátyás bizalmát 1471-ben nyerte vissza, amikor a Vitéz János és unokaöccse, Janus Pannonius által szervezett királyellenes összeesküvésről az uralkodót tájékoztatta, s felszámolása során mindvégig kitartott mellette.⁵¹ E helyen érdemes Antonio Bonfini sorait felidéznünk, amelyek Miklós politikusi attitűdjét tárják elénk. Az uralkodó ugyanis tanácsért fordult hozzá, a rebellisek hívására az országra támadó Kázmér lengyel herceggel szembeni stratégia kapcsán. „Bosznia tartományurát, Újlaki Miklóst küldöncök útján kérdezte meg, hogy vajon szerinte nyomban meg kell-e ütköznie a támadóval, avagy jobb a halogatás. Az eszes férfi azt válaszolta, hogy odázgatni kell, mert nap mint nap sok lándzsa fordul támadásból védelemre. Mátyásnak tetszett a tanács [...]”.⁵²

46 HHStA Allgemeine Urkundenreihe 1459–II–27. – Március 4-én, a salzburgi érsek koronázta meg Bécsújhelyen. *Josef Mayer*: Geschichte von Wiener Neustadt. Bd. I. Wiener Neustadt im Mittelalter. 2. Teil: Eine Glanzperiode der Stadt (1440–1500). Wiener Neustadt 1926. 36.

47 *Rerum Austriacarum Historia ab anno Christi MCCCCLIIII–MCCCCLVII*, quam ex synchrono bibliothecae Augustae Vindobonensis manvsscripto codice repromisit ac edidit Adrianus Rauch. Vindobonae, 1794. 38.; *Brigitte Haller*: Kaiser Friedrich III. und die Stephanskron. Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs 26. (1973) 134.

48 *Veszprémy László*: „Reddidit amissum fugiens Germanus Honorem”. Az 1459-es körmendi ütközetek historiográfiájához. In: *Tanulmányok Borsa Iván tiszteletére*. Szerk. Csukovits Enikő. Budapest, 1998. 19–32.

49 1459. július 1.: MNL OL DL 100 688.

50 *Fügedi Erik*: A 15. századi magyar arisztokrácia mobilitása. Budapest, 1970. 109–110.; Arch. 1458–1526... i. m. 92.

51 *Kubinyi András*: Vitéz János és Janus Pannonius politikája Mátyás uralkodása idején. In: *Humanista műveltség Pannóniában*. Szerk. Bartók István, Jankovits László, Kecskeméti Gábor. Pécs, 2000. 25–26.

52 *Bonfini, A.*: A magyar történelem... i. m. 512–513.

A lázadás felszámolását követően a király Újlakit szlavón bánná (1471–1473) nevezte ki,⁵³ majd pedig az egykori Bosznia északi, oszmánoktól viszszafooglalt (1463–1464) részén megszervezett királyság élére állította. Miklóst 1472 májusában, Budán koronázták Bosznia királyává, mely esemény előtt Szilágyi Erzsébet, Mátyás édesanyja fiává fogadta, ezzel is erősítve a két uralkodó kapcsolatát.⁵⁴ Királyságának székhelye Jajca lett, bár ő a későbbiekben is döntően újlaki rezidenciáján tartózkodott. Királyi udvartartását familiárisaiból alakította ki: a magyar udvar mintájára nádort nevezett ki, saját kancelláriát szervezett, pénzt veretett, s önálló külpolitikai aktivitására is vannak adatok.⁵⁵ Miklós boszniai királyságával kapcsolatban azonban fontos hangsúlyozni, hogy Mátyás számára e lépés a látszólagos „örök szövetség” létrehozása mellett nagyon is gyakorlati politikai célokat szolgált. E zseniális lépéssel ugyanis a tekintélyes báró „hatalmi étvágyát” úgy kísérelte meg csillapítani, hogy egyúttal belpolitikai befolyását csökkentette, valamint a déli határvédelem királyi kincstárra háruló terhének egy részét is az újdonsült királyra hárította. Újlaki ambíciói ugyanakkor töretlenek maradtak, s úgy látszik, hogy királysága mellett a macsói és szlavón báni méltóságot is megtartva még nagyobb hatalom megszerzésére, illetve annak reprezentálására törekedett. E törekvéseit a mindig gyanakvó király nyilvánvalóan nem nézte jó szemmel, Újlakit leváltotta a szlavón báni méltóságról, s helyére megbízható hívét, Ernuszt János kincstartót nevezte ki.⁵⁶

Mindez jól szemlélteti Mátyás király Újlaki Miklóssal szembeni alapvető bizalmatlanságát, amely látenszen bátyja kivégzésétől kezdődően élhetett benne. Nem véletlen tehát, hogy bármennyire is kedvelte az ifjú Lőrinc herceget, apja halálát követően ő nem kapott kormányzati pozíciót. Ez egyébként nem volt elszigetelt eset, hiszen Garai László halála után (1459) fia, Jób sem számíthatott bárói méltóságra. Újlaki Miklós nagy ívű karrierje e nézőpontból tehát árnyékot vetett fia pályafutásának kezdetére.

⁵³ Arch. 1458–1526... i. m. 94.

⁵⁴ *Teleki József*: A Hunyadiak-kora Magyarországon. Pest 1852–1857. XI. 469–471 (538. sz.).

⁵⁵ *Kubinyi, András*: Die Frage des bosnischen Königtums von Nikolaus Ujlaky. *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungariae* 4. (1958) 373–384.; *Gyöngyössy Márton*: Újlaki Miklós boszniai királyi pénzverése. *Az Érem*, 54. (1998) 6–7.

⁵⁶ 1473. november 21-én kelt kinevező oklevele. MNL OL Diplomatikai Fényképgyűjtemény (A továbbiakban: DF) 268 094. Vö. Arch. 1458–1526... i. m. 94.; *Kubinyi András*: Mátyás király. Budapest, 2001. 89.

Lőrinc a macsói bánságot ugyan „megörökölte” apja halálát követően,⁵⁷ Mátyás király azonban a következő évben megszüntette a báni törvényszéket (1478:11. tc.), míg a terület katonai irányítását az 1479-ben felállított Alsó Részek Főkapitánysága alá rendelte.⁵⁸ Ennek következtében pedig a báni cím pusztán jól csengő, ám üres titulus maradt. Lőrinc ezt követően 1496-ig tüntette fel titulátúrájában a macsói bánságot, de mindegyik alkalommal magánjellegű ügyekben (dézsmá, birtokadomány familiárisoknak, mezővárosi privilégium megerősítése stb.) kiállított dokumentumokról van szó.⁵⁹ Az uralkodó törekvése egyértelműen az egykori boszniai király által kiépített hatalom bázisainak felszámolására irányult. Lőrinc nem kaphatta meg a bosnyák királyi címet és a hozzá tartozó territóriumot, amely nyilvánvalóan jelentősen növelte volna a mánások közötti megbecsültségét, tekintélyét, valamint nagyobb hatalmi-politikai mozgásteret biztosíthatott volna számára a későbbiekben. Az önálló macsói báni törvényszék megszüntetésével tulajdonképpen Lőrinc esetleges kormányzati szerepének vetett gátat az uralkodó, hiszen a puszta címmé degradálódott bánság már csak a bárói státust biztosította számára. Apja boszniai királysága miatt megillette a hercegi cím, melyet titulátúrájában következesen feltüntetett. A *Laurentius de Wylak dux Bozne* teljes alakot néha rövidítve, *Laurentius dux Bozne*, vagy a család (és fő rezidenciájának) nevével összevonva *Laurentius dux de Wylak* formában használta.⁶⁰ E titulus mindenképpen kiemelte a bárók közül, hiszen az országban, a mindenkori törvényes uralkodók fiúgyermekait illette meg e rang. Mátyás halálakor mindössze két

⁵⁷ Első bánként kiadott oklevele 1477. augusztus 16-án kelt (MNL OL DL 100 885). Az uralkodó Dályai Felföldi Pál személyében társat rendelt mellé, s 1477. november 1-jén már közösen adtak ki egy oklevelet. (Zichy.. i. m. XI. 208.) Vö. Arch. 1458–1526... i. m. 105.

⁵⁸ *Decreta regni mediaevalis Hungariae III. Critice recensuerunt et Anglice reddiderunt* János M. Bak, Leslie S. Domonkos et Paul. B. Harvey Jr. adiuvante Kathleen E. Garay. Los Angeles 1996. 34.; *Font Márta – Fedeles Tamás – Kiss Gergely: Magyarország kormányzati rendszere (1000–1526)*. Pécs 2007. 90.

⁵⁹ 1478: MNL OL DF 252 072 és 252 073 (átírata: 252 094); 1479: HHStA Familienarchiv Erdődy Karton 9 (újkori átírata: MNL OL DL 5389); 1480: MNL OL DF 252 075 (átírata: MNL OL DF 252 094); 1493: MNL OL DL 46 209 és 101 175; 1494: MNL OL DL 35 559 (másolata: 35 387); 1496: HHStA EDU 10 180a (újkori átírata: MNL OL DL 5389). Vö. *Fügedi E.: A 15. századi magyar arisztokrácia...* i. m. 136.

⁶⁰ *Fedeles Tamás: Dux Laurentius. Újlaki Lőrinc herceg pályafutása. Bácsország*, 68. (2014) 43–44.

herceg élt az országban: a király természetes fia, Corvin János, valamint Újlaki Lőrinc. A hercegi cím azonban elsősorban presztízst biztosított viselőjének, amely főként a reprezentatív udvari eseményeken mutatkozott meg, önmagában egyáltalán nem jelentett különösebb hatalmat; mindezt a tekintélyes váruradalmak biztosították viselője számára.⁶¹

Mátyás halálát (1490) követően a királyság egyik legtekintélyesebb bárójaként Lőrinc herceg is az ország további sorsát meghatározó, politikaformáló elit tagjává vált. A források egybehangzó tudósítása alapján a trónért folyó harcokban Corvin János két legjelentősebb, s egyúttal legbefolyásosabb támogatója (pártjának vezetői) Újlaki és Ernuszt Zsigmond pécsi püspök voltak. Mindketten kellő tekintéllyel, s nem utolsósorban jelentős anyagi erővel és katonai potenciállal rendelkeztek az ifjú Corvin ügyének előmozdításához. Természetesen nem önzetlenül tették mindezt. Ernuszt a korábban a családjától elkobzott birtokait kívánta visszakapni, Újlaki pedig az apja halálával megszüntetett Boszniai Királyság visszaállítását remélhette. Corvin győzelmét követően birtokaik további gyarapítására, továbbá fontos kormányzati pozíciókra is számíthattak. A trónért harcba szállók és pártjaik között a tárgyalások nem vezettek eredményre, melynek következtében Jagelló Ulászló hívei Kinizsi Pál és Bátori István vezetésével 1490. július 4-én, a Tolna megyei Szabaton falu határában lévő Csonthegynél legyőzték Corvin csapatait. A vesztes csatát követően Ernuszt püspöki székhelyére, Pécsre, Újlaki pedig szerémségi rezidenciájára, Újlak várába vonult. Lőrinc herceg ezt követően látszólag a királlyá választott II. Ulászló (1490–1516) hűségére tért, azonban több adat is arra utal, hogy a felbomló Corvin-párt tagjaihoz hasonlóan ő is a szintén trónkövetelő Habsburg Miksához közeledett. Ebben az apja által korábban a Habsburgokkal kiépített kapcsolat (is) fontos szerepet játszott.⁶²

Ulászló király hatalmának megszilárdítása hosszabb időt vett igénybe. Miután Corvinnal egyességet kötött, az országba törő Habsburgokkal és öcsésével, János Alberttel kellett megküzdenie. A külső támadások visszaverése

⁶¹ A késő középkori magyar hercegi címre, hercegekre lásd: *Schiller Bódog*: Az örökös főrendiség eredete Magyarországon. Budapest, 1900.; *Neumann Tibor*: Hercegek a középkor végi Magyarországon. Kézirat (itt köszönöm meg a szerzőnek, hogy kéziratát rendelkezésemre bocsátotta).

⁶² *Kubinyi András*: Két sorsdöntő esztendő (1490–1491). *Történelmi Szemle*, 33. (1991) 1–2. sz. 1–54.

sem biztosította a nyugodt uralkodás feltételeit, ugyanis a déli országrészben többen megkérdőjelezték hatalmát, továbbá portyáikkal a terület közbiztonságát is veszélyeztették; a renitensek egyik vezéralakja pedig Lőrinc herceg volt. Újlaki hosszú bűnlajstromán a következőket találjuk: a Délvidéken több birtokot, várat, monostort foglalt el; Habsburg Miksa párthíve volt; nem vett részt Ulászló koronázásán; nem küldött sereget a Habsburgok elleni hadjárat alkalmával; familiárisai királyi adószedőket gyilkoltak meg; összejátszott a törökökkel; s hovatovább az uralkodót „beszéd közben gyalázatosan ökörnek szokta nevezni”. E vétségekkel Újlaki kimerítette a felségsértés büntetést, ezért a király tanácsadói javaslatára úgy határozott, hogy fegyverrel kényszeríti térdre őt és szövetségeseit.⁶³ A királyi büntetőhadjárat előkészületei 1494 novemberében kezdődtek, majd Drágfi Bertalan erdélyi vajda parancsnoksága alatt hamarosan megindultak a seregek. A közel négy hónapos katonai vállalkozás során elfoglalták Újlaki és társai legfontosabb erősségeit, akiknek így nem volt más választásuk, minthogy meghódoltak a király előtt. Az uralkodó végül kegyelemlevelet állíttatott ki a herceg és szövetségesei számára (1495. március 27.), amely a lázadás felszámolását jelentette. A herceg és társai visszaadták az általuk jogtalanul elfoglalt birtokokat korábbi tulajdonosaiknak. Mindemellet Lőrinc több várat (Újlakot, Újvárt, Szávaszentdemetert, Kaposújvárt, Poltost és Beletinczet) egészen 1498-ig a király által kinevezett tisztviselők kormányozták.⁶⁴

Lőrinc tekintélye néhány év alatt (1498-ra bizonyosan) helyreállt a királyi udvarban, noha egyelőre nem kapott kormányzati pozíciót. Politikai rehabilitálását Ulászló azzal is megerősítette, hogy ettől kezdve meghívta a királyi tanács üléseire. Lázasát követően első alkalommal 1499 májusában mutatható ki a tanácsban, majd ettől kezdve rendszeresen megjelent az üléseken.⁶⁵ Presztízsét kellően szemlélteti, hogy 1502-ben ő vezette az uralkodó 700 fős, leendő hitvese, Candalei Anna elé Itáliába utazó küldöttségét. A francia hercegnő útjáról részletes beszámolót készítő Pierre Choque tudósítása alapján Lőrinc herceg a koronázási menetben a királyi pár után a főurak között az élen haladt. A koronázási misén is rangjához

⁶³ *Fedeleles Tamás*: Az 1494/95-ös királyi büntetőhadjárat indítékai. In: *Aktualitások a magyar középkorkutatásban*. Szerk. Font Márta – Fedeleles Tamás – Kiss Gergely. Pécs, 2010. 277–294.

⁶⁴ A hadjárat eseményeire részletesen lásd *Fedeleles T.*: A király és a lázadó herceg... i. m.

⁶⁵ *Fedeleles T.*: *Dux Laurentius*... i. m. 45.

méltó szolgálatot látott el, ugyanis a király előtt „ment a nádor, aki a jogart, és Lőrinc herceg, aki a kettős kereszttel ékesített országalmát hordozta”. Majd a szentmisén „úgy az Úrfelmutatáskor, mint máskor, Lőrinc herceg és a nádor a királyt szolgálták, Tamás gróf és Bástori uraság pedig a mon-dott hölgyet [a királynét – F. T.]”⁶⁶ A következő évben pedig a királyi pár első gyermeke, Anna hercegnő keresztszülei között találjuk. A híres rákosi végzést követően (1505) a királyi hatalom megerősítésére létrejött liga tagja lett Bakócz Tamás bíboros főkancellár, Perényi Imre nádor, Frangepán Gergely kalocsai érsek, Szapolyai János szepesi gróf, Somi Józsa az alsó részek főkapitánya, Szatmári György váradi és Thurzó Zsigmond erdélyi püspökök társaságában.⁶⁷ Újlaki egyre fontosabbá váló szerepét, súlyát figyelembe véve nem meglepő, hogy egy kisebb kormányzati pozícióba emelte a király. Az egyre fontosabbá váló nándorfehérvári bán-ság élére nevezte ki (1510–1513).⁶⁸ Nyilvánvalóan ez nem számított igazán jelentős kormányzati szerepkörnek, de ennek ellenére mindenképpen jelzésértékű gesztusként értékelhetjük, hiszen lázadását követő rehabilitálása nyert e tisztségben kifejezést. Ugyanakkor arról sem feledkezhetünk meg, hogy a király számára igencsak hasznos volt az oszmánok által veszélyeztetett terület egyik mágnására bízni e szimbolikus, az ország déli kapujának tekintett erődöt. Újlaki saját birtokainak megóvása iránti, továbbá a királynak az ország védelmére irányuló törekvései ezúttal egybeestek, így Ulászló méltán számíthatott a főúr anyagi támogatására. Kétségünk ne legyen afelől ugyanis, hogy e kinevezéssel a végvár és a környező erősségek fenntartási költségeinek jelentős része ezután a herceg vállát nyomta. Tekintélyét mi sem mutatja jobban, minthogy Ulászló halálát követően a Lajos királyfi mellett felállított 16 tagú kormányzótanácsban Lőrinc is helyet kapott.⁶⁹

Pályafutása csúcsát az 1518-tól 1524-ben bekövetkezett haláláig viselt országbírói méltóság jelentette.⁷⁰ Mindez természetesen nem vonta maga után

⁶⁶ Györkös Attila: Reneszánsz utazás. Anna királyné 1502-es fogadtatásának ünnepségei Észak-Itáliában és Magyarországon. Máriabesnyő, 2016. 160–161.; Dobosy Tibor: Pierre Choque, Anna magyar királyné francia kísérője. Budapest, 1940. 135, 139, 141.

⁶⁷ Wenzel Gusztáv: II. Ulászló magyar király házasa élete. Századok, 11. (1877) 822.

⁶⁸ Arch. 1458–1526... i. m. 146.

⁶⁹ Kubinyi András: Bárók a királyi tanácsban Mátyás és II. Ulászló idején. Századok, 122. (1988) 188.

⁷⁰ Arch. 1458–1526... i. m. 91.

azt, hogy Lőrinc herceg ettől kezdve folyamatosan bíraskodással, ítélkezéssel töltötte volna idejét, és az országbírói iroda munkatársait ellenőrizte volna. Korszakunkban ugyanis a presztízsen túl tényleges politikai befolyást igazán nem jelentett e tisztség, hiszen a királyi jelenlét bíróságán az ítélőmesterek döntöttek, s a Budán működő, jól kiépített országbírói kúria hivatalnokai rutinszerűen állították ki a különböző ügyekben kelt okleveleket.⁷¹

Birtokpolitika

A medievisták körében frázisnak tekinthető axióma szerint a középkorban a hatalom legfontosabb alapját a várak birtoklása jelentette. A saját tulajdonú, valamint a familiárisok kezén lévő erősségek biztosították ugyanis a területiális fennhatóság bázisát.⁷² A hatalmas Újlaki birtokvagyon magjának megteremtése Kont Miklós nádor nevéhez fűződik. Jóllehet unokái, Újlaki László és Imre macsói bánok a Zsigmond-elleni lázadás során kompromittálódtak, kegyvesztettségük csak rövid ideig tartott, s ami még fontosabb, ingatlanaik érintetlenek maradtak. A családi birtokhálózat jelentős mértékű kiterjesztése a néhai nádor agilis dédunokája, Újlaki Miklós nevéhez fűződik.

Az I. Ulászló halálát követő interregnum teremtette meg Miklós számára (is) az örökölt családi birtokállomány gyarapításának lehetőségét. A Hunyadival kötött hallgatólagos megállapodás révén jól elkülönült a két főúr érdekszférája: Miklós a Dunántúlt, míg Hunyadi a Tiszától keletre eső territóriumot vonta mindinkább ellenőrzése alá. Mindez egyértelműen tükröződött az 1445-ös országgyűlési rendelkezésben is, amelyben a választott hét főkapitány területi illetékességét meghatározták. Újlaki a zavarosban halászó társaihoz, így Hunyadihoz hasonlóan az eszközökben nem válogatott. A Közép-Dunántúlon az első felesége, Rozgonyi Margit családja kezén lévő várakat (például Gesztest, Gerencsért, Essegvárt, Hegyesdet) szerezte meg, de a Cilleiekkel megegyezve a kihalt Tamásiak jószágait (Kaposújvárt,

⁷¹ *Fedeleš T.: Dux Laurentius... i. m. 46.*

⁷² *Fügedi Erik: Vár és társadalom a 13–14. századi Magyarországon. (Értekezések a Történeti Tudományok Köréből 82.) Budapest, 1977.; Engel Pál: Királyi hatalom és arisztokrácia viszonya a Zsigmond-korban. (Értekezések a Történeti Tudományok Köréből, Új Sorozat 83.) Budapest, 1977.*

Beletincet, Berzócét) is elfoglalta. Mindezen javakat igyekezett mielőbb törvényesíteni, ezért 1453-ban királyi adománylevelet állíttatott ki valamennyi birtokára V. László királlyal.⁷³ Ezt követően is további birtokokhoz jutott, így Hunyadi László kivégzését követően azonnal megszerezte a nyugati határszélen fekvő németújvári (ma Güssing Ausztriában) várat a hozzátartozó uradalommal. Kitartó, az erőszakot sem kerülő munkálkodásainak köszönhetően az 1438-ban, macsói bánná történt kinevezése évében kezén levő hat vár (*castrum*) és két kastély (*castellum*) számát oly mértékben növelte, hogy halálakor összesen 16 várat, 9 kastélyt, 20 mezővárost (*oppidum*) és mintegy 400 falut (*villa*) hagyott örökül fiára.⁷⁴ Miklós territoriális hatalmának rádiusza azonban a saját tulajdonában lévő erősségek, uradalmak határainál jelentősen távolabbra is kiterjedt. Egyrészt a bárói méltóságokkal, megyéspánságokkal, később a boszniai királyi címmel járó várakat (például Jajca) említhetjük, másrészt pedig a familiárisai birtokában lévő területeket, amint ezt Somogy megye példáján Kubinyi András kimutatta.⁷⁵

1438		1458		1477	
vár	kastély	vár	kastély	vár	kastély
Bakva	Grubosinc	Bakva	<i>Beletinc</i>	Bakva	Beletinc
Galgóc	Kontovc	<i>Bátorkő</i>	<i>Berzöce</i>	Bátorkő	Berzöce
Palota		Galgóc	Grubosinc	<i>Essegvár</i>	Grubosinc
Raholca		<i>Gesztes</i>	Kontovc	Galgóc	Kontovc
Temetvény		<i>Hegyesd</i>	<i>Neszt</i>	<i>Gerencsér</i>	<i>Neszt</i>
Újlak		<i>Kaposújvár</i>	Óskü	Gesztes	Poltos
		<i>Németújvár</i>	<i>Poltos</i>	Kaposújvár	Racsa
		<i>Palota</i>	<i>Racsa</i>	Németújvár	Szenterzsébet

⁷³ HHStA EDU nr. 9578.; MNL OL DL 14 722, 14 726 és 71 483.

⁷⁴ Az Újlaki család birtokainak adattárát lásd *Fedele Tamás*: Az utolsó középkori magyar herceg. Újlaki Lőrinc pályaképe. Pécs, 2011 (kézirat). A külön hivatkozások nélkül szereplő adatok e munkából származnak.

⁷⁵ *Kubinyi András*: A kaposújvári uradalom és a Somogy megyei familiárisok szerepe Újlaki Miklós birtokpolitikájában. (Adatok a XV. századi feudális nagybirtok hatalmi politikájához.) Somogy megye múltjából, 4 (1973) 3–44.

1438		1458		1477	
vár	kastély	vár	kastély	vár	kastély
		Raholca	Szenterzsébet	Öskü	Szilszeg
		Szentdemeter	Szilszeg	Palota	
		Szigliget		Raholca	
		Telcsák		Szentdemeter	
		Temetvény		Szigliget	
		Újlak		Telcsák	
				Temetvény	
				Újlak	

1. táblázat Újlaki Miklós várai és kastélyai három időmetszetben⁷⁶

Apja halálakor Lőrinc örökölte a családi birtokvagyon, így az Újlaki familia vár- és kastélyállománya pillanatnyilag változatlan maradt. Apja sok esetben erőszakos birtokgyarapító törekvéseit figyelembe véve a kérdés az, hogy meddig? 1477 májusában az uralkodó egy évre szóló perhasztást engedélyezett Lőrinc számára – amint említettem –, mivel ő apja temetésével volt elfoglalva.⁷⁷ Mindez fontos volt az ifjú herceg számára, ugyanis várható volt, hogy pereket kezdeményeznek egy-egy vitatott eredetű birtok kapcsán. Essegvári György, apja egykori familiárisa például igyekezett kihasználni a számára kedvező alkalmat és megpróbálta peres úton visszaszerezni családjának névadó várát, s keresetet nyújtott be.⁷⁸ A pereskedés azonban eredménytelen maradt, sőt Lőrinc kegyes adományként a *castrum* általa birtokolt részét évtizedekkel később (1507) a veszprémi káptalannak adományozta.⁷⁹ 1488-ban Lévai Cseh János indított pert Németújvárért és tartozékaiért. Az évtizedekig tartó eljárás – mely során János is elhunyt – nem vezetett eredményre,

⁷⁶ Kurzívval emeltem ki a jelzett évben újonnan feltűnő erősségeket.

⁷⁷ MNL OL DL 45 710.

⁷⁸ Uo.

⁷⁹ MNL OL DF 201 562 és 201 563.

élete végéig Lőrinc kezén maradt az erősség.⁸⁰ Mindezek alapján azt láthatjuk, hogy Mátyás regnálásának végéig a fiú meg tudta őrizni apai örökségét. 1490-ben, a Mátyás halálát követő igencsak zavaros időszakban – amint fentebb láthattuk – társaihoz hasonlóan Lőrinc is igyekezett saját javára fordítani a központi hatalom átmeneti gyengülése nyomán kínálkozó lehetőséget. Mindez általános tendenciának tekinthető, amint Újlaki Miklós 1440-es évekbeli birtokgyarapító törekvései is mutatják. Elsősorban a Délvidéken igyekezett Lőrinc újabb jószágokat szerezni. Elfoglalta a tekintélyes péterváradi ciszterci apátságot, Szaplonca várát, Boró és Cserög kastélyokat, valamint Futak mezővárost. Az 1494–1495-ös királyi expedíciót követően több várat ideiglenesen az uralkodó elvett Lőrinctől, Gesztes és Gerencsér vára pedig „sikerdíjként” a békét teremtő Bakócz Tamás tulajdonába került.⁸¹ Később a hegyesdi (1495) és a kaposújvári (1504) várban birtokolt részéről is lemondott, így tehát fogyni kezdett az apai örökség. Lőrinc azonban időközben néhány újabb erősség (Újvár, Marót, Nekcse) birtokába is jutott, immár teljesen törvényes keretek között. A herceg 1524-es halálakor az Újlaki vagyon 14 várból, 10 kastélyból és az ezekhez tartozó településekből, uradalmakból állt. E tetemes vagyont tekintve elmondható, hogy a kisebb változásoktól eltekintve lényegében meg tudta őrizni az apja által kiépített birtokhálózatot, amelynek további gyarapítására azonban vajmi kevés esélye kínálkozott.

1490		1495		1524	
vár	kastély	vár	kastély	vár	kastély
Bakva	<i>Boró</i>	Bakva	Berzőce	Bakva	Beletinc
Bátorkő	<i>Cserög</i>	Bátorkő	Grubosinc	Bátorkő	Berzőce
Essegvár	Beletinc	Essegvár	Neszt	Galgóc	Grubosinc
Galgóc	Berzőce	Galgóc	Óskü	<i>Marót</i>	Kontovc
Gerencsér	Grubosinc	Kaposújvár	Racsa	<i>Nekcse</i>	Neszt
Gesztes	Kontovc	Németújvár	Szenterzsébet	Németújvár	Óskü
Kaposújvár	Neszt	Palota	Szilszeg	Palota	Poltos

⁸⁰ A Balassa család levéltára 1193–1526. Fekete Nagy Antal kézírata alapján sajtó alá rendezte és szerkesztette Borsa Iván. (A Magyar Országos Levéltár Kiadványai II. Forráskiadványok 18.) Budapest, 1990. 438., 475. és 476. sz.

⁸¹ Ezekre lásd. *Fedeles T.*: A király és a lázadó herceg... i. m. 163–175.

1490		1495		1524	
vár	kastély	vár	kastély	vár	kastély
Németújvár	Őskü	Raholca		Raholca	Racsa
Palota	Poltos	Szigliget		Szentdemeter	Szenterzsébet
Raholca	Racsa	Telcsák		Szigliget	Szilszeg
Szaplonca	Szenterzsébet	Temetvény		Telcsák	
Szentdemeter	Szilszeg			Temetvény	
Szigliget				Újlak	
Telcsák				Újvár	
Temetvény					
Újlak					

2. táblázat Újlaki Lőrinc várai és kastélyai három időmetszetben⁸²

A család birtokszerkezetében sem történt változás 1458-hoz képest, amely öt centrum körül koncentrálódott. A szerémségi jószágok központja a névadó Újlak (Ilok Horvátországban), a kelet-szlavóniaiaké Raholca (Orahovice Horvátországban), a Dunántúlon fekvőké az 1445-re felépülő, s Bátorkő örökébe lépő Palota (a mai Várpalota), a nyugat-felvidéki uradalmaké Galgóc (Hlohovec Szlovákiában), a Vas megyei birtokoké pedig Németújvár (Güssing Ausztriában) *castrum* volt.⁸³

Érdekes megfigyeléseket tehetünk a családi rezidenciákon történő kelezések alapján, hiszen egy-egy vár jelentőségére következtethetünk a családfők tartózkodási helyének meghatározása, itineráriumaik összeállítása nyomán. Vizsgálódásunk szempontjából érdemes tehát szemügyre vennünk Miklós és Lőrinc említett birtokközpontokból történő kelezéseit, hiszen ez alapján bizonyos „rangsor” is felállítható az egyes centrumok között.⁸⁴

⁸² Kurzívvval emeltem ki a jelzett évben újonnan feltűnő erősségeket.

⁸³ Fedeles Tamás: Galgóc az Újlaki érában (1349–1524). In: Debrecen város 650 éves. Város történeti tanulmányok. Szerk.: Bárány Attila, Papp Klára, Szálkai Tamás. (Speculum Historiae Debreceniense 7.) Debrecen, 2011. 209.

⁸⁴ A kelezéseket lásd Uo. 230–232.; Fedeles Tamás: Az utolsó középkori... i. m.

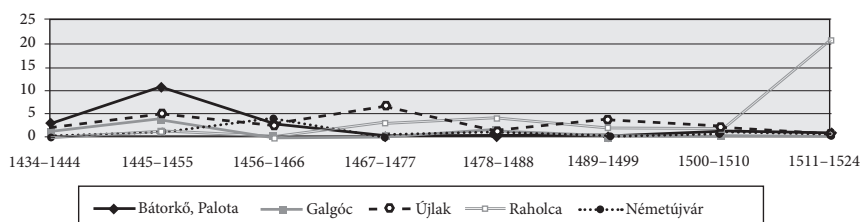

Az első kiemelkedő időszak a 15. század közepére tehető, amely Újlaki Miklós törekvéseivel hozható összefüggésbe. Az 1440-es években építtette fel Palota reprezentatív várát, amelyet a későbbiekben székhellyé kívánt tenni. Miután 1445-ben a rendek az ország hét főkapitányának egyikévé

A keltezések időbeli megoszlása (1434–1524)

választották, s kapitányi székhelye Fehérvár lett, még inkább Palota vált fontossá. Ennek következményeként Újlak rezidencia szerepe átmenetileg csökkent. Érdekesnek tűnhet első pillantásra, hogy mindezzel párhuzamosan a galgóczi keltezések az 1445–1455 közötti időszakban érték el a „csúcspontot”. Az indok ez esetben is kézenfekvő, ugyanis 1453-ban Miklós a Felső Részek kapitányaként a Felvidéken garázdálkodó huszita csapatok felszámolásán fáradozott. Magától értetődik, hogy saját galgóczi erősségében ütötte fel főhadiszállását, s ugyancsak ezt erősíti meg az 1453. szeptember 23-a és október 31-e között onnan keltezett négy oklevele is. A következő periódusban Palota háttérbe kerülésének lehetünk tanúi, miközben Újlak ismét az élre jutott. A szerémségi város elsőszámú rezidenciaszerepe ettől kezdve megkérdőjelezhetetlen, elég csak arra utalnom, hogy az újlaki ferences templom lett a család temetkezőhelye a 15. század második felétől. Mindazonáltal az 1470-es évek végétől a szlavóniai Ráholca is a família egyre kedveltebb mellékrezidenciájává vált, sőt 1510 novemberét követően a most áttekintett birtokközpontok közül máshonnan keltezett oklevelet, levelet nem is ismerünk. Mindezek fényében a családi rezidenciákkal kapcsolatban megállapítható, hogy az egyes váltásokat leginkább az országos politika, s ezen belül a család hatalmi helyzetének alakulása befolyásolta. Az 1440-es években zajló polgárháború éveiben, az ún. „zavaros időkben” Újlaki Miklós főkapitányként a Dunántúl felett gyakorolt ellenőrzést. Ekkor kezdődött meg a székhelyül szánt Palota várának felépítése, amint láthattuk. Az újabb súlypont-áthelyeződés a 15. század derekától mutatható ki, mely során ismét a Dráván-túli területek, ezáltal Újlak és Ráholca kerültek előtérbe. Ez összefüggésbe hozható Miklós szlavón és macsói báni méltóságaival, valamint az 1472-től viselt bosnyák

királyi címével is. Apját követve Lőrinc is e két utóbbi központot részesítette előnyben, s úgy tűnik, hogy az 1510-es évektől kezdődően a Körös megyei Raholca vált kedvelt tartózkodási helyévé. Ennek hátterében vélhetőleg a reprezentatív, s főként a kényelmi szempontok állhattak, tekintve az erősség nagy alapterületét, valamint a régészeti feltárások révén ismert 15–16. századi reneszánsz átépítés nyomait.⁸⁵

Mentalitás

Az évszázadokkal korábban élt személyiségek esetében talán a legkilátástalanabb feladat karaktervonásaik megrajzolása. Mindennek a legfőbb magyarázataként elegendő arra utalni, hogy személyes jellegű feljegyzések (például naplók, emlékiratok) a magyar középkor évszázadaiban csekély számban készültek. Ennek következtében pedig az érdeklődő medievista több metodológiai dilemmával találhatja magát szemben. Elsőként az a kérdés merül fel, hogy a forrásokban fellelhető adatok a sztereotip megállapításokon túl hozhatnak-e új eredményt? A következő problémát a „felhasználható” források bázisa jelenti. Az okleveles anyagot illetően a 21. század kutatója elődeinél sokkal kedvezőbb helyzetben van, köszönhetően a hazai és a külföldi levéltárak, kéziratárak rohamos ütemben zajló digitalizálási programjának.⁸⁶ A haza provenienciájú diplomák, missilisek, valamint narratív források mellett – amint utaltam rá – a külföldi eredetű kútfők is tartalmazhatnak a vizsgált személy mentalitására utaló releváns információkat. Például a Vatikáni Titkos Levéltárban megőrzött dokumentumok – többek között – az illető vallásosságára vethetnek némi fényt. Ugyancsak fontos adalékokat találhatunk a 15. század második felétől mind gyakoribbá váló követjelentésekben, s nem feledkezhetünk meg a külföldön keletkezett kortárs beszámolókról sem. Az írott források mellett a képi ábrázolások, tárgyi emlékek vizsgálata sem nélkülözhető, ugyanis a régészeti, művészettörténeti kutatások eredményeinek felhasználása fontos szerepet játszhat a téma komplex bemutatásában. Mindez azt jelenti, hogy egy középkori személy biográfiájának elkészítése magától értetődően interdiszciplináris

---

⁸⁵ Fedeles T.: Galgóc az Újlaki érában... i. m. 212.

⁸⁶ Pl. <http://hungaricana.hu/>; <http://monasterium.net>; <http://vestigia.hu>.

megközelítést igényel. Az alábbiakban e komplexitást kívánom érzékeltetni, amely kiindulópontjaként Uggo Caleffini feljegyzése szolgál.

A ferrarai krónikás munkájában – egyebek mellett arról olvashatunk –, hogy 1475. február 21-én hajnalban érkezett a városba Bosznia királya 110 fős kíséretével. „Ő egy négylovas kocsin vitette magát, mivel már 70 éves volt, köszvény és betegségek kínozták. Nagyszámú, szép öltözetet viselő kíséretének tagjaival Rómába tartott, ahol ebben az időben volt a jubileum.” Rómából visszatérőben április 5-én érkezett a csoport Ferrarába, ahol Ercole d’Este herceg és családja fogadta a magas rangú vendéget. A következő „már említett hatodik napon [...] a király [t.i. Újlaki Miklós – F. T.] és a herceg [t.i. Ercole d’Este – F. T.] kíséretükkel lóra ültek és elmentek megnézni Ferrara városát a Schifanoiával és a Paradisóval, a herceg testvéreinek palotáival; s miután [megtekintették] a Certosát és a Belfiorét, egy új hajóval elmentek és a herceg röviden megmutatott minden dolgot. Minden nagyon elnyerte tetszésüket, de leginkább a ferrarai stílusú épületek és néhány további kert. Ugyanezen a napon elvitték őfelségét három ferrarai építőmesterhez, akiket évi 50 dukátért és teljes ellátásért szolgálatába fogadott [...] továbbá egy kertészt is, hogy őfelsége kertjét gondozza.”⁸⁷ E rövid összefoglalásból elsőként azt állapíthatjuk meg, hogy Újlaki Miklós boszniai király népes kíséretével római zarándoklaton vett részt az 1475-ös szentév alkalmából. E zarándoklatra vonatkozóan fennmaradt egy másik kútfő is, a király Szentszékhez benyújtott részletes folyamodványa, amelyben különböző kegyelmeket kért, így például szabad gyóntatóválasztás és a teljes feloldozás lehetőségét maga, családtagjai, familiárisai számára, búcsúengedélyt a felsorolt váraiban lévő kápolnákat, templomokat felkeresők számára. Családtagjai mellett kíséretéhez tartozott természetesen gyóntatója, az általa oly nagy becsben tartott újlaki obszerváns ferences kolostor előjárója, Marosi Tamás atya is. E zarándoklat a személyes vallásosságon túl a családi tradíciókhoz is illeszkedett, ugyanis Miklós király dédapja az 1350-es római jubileumon vett részt. A királyt és kíséretét audiencián fogadta IV. Sixtus pápa, aki az általa felújított római Szentlélek ispotály (*Ospedale S. Spirito in Sassia*) nagytermének (*Sala Lancisi*) északi falán mindmáig látható freskón is megörökíttette ezt az eseményt, amely

⁸⁷ Florio Banfi: Romei ungheresi del giubileo del 1475 (Niccolò Ujlaki re de Bosnia in un affresco nell’ Ospedale di Santo Spirito dell’ Urbe). Corvina (NS) 4. (1941) 504–505.

meglehetősen rossz állapotban, ám mind a mai napig látható, s amelyre az alábbiakban még visszatérek.⁸⁸

A késő középkori főúri vallásosságot, valamint a zárandoklatokat több korábbi munkámban vizsgáltam, az Újlakiak devóciójának önálló tanulmányokat is szenteltem. Ezek alapján egyértelműen kijelenthető, hogy Miklós és Lőrinc nem csupán a kor divatját, vagy pusztán a főúri réteg tagjaitól a társadalom által elvárt magatartásformákat követték, hanem – amennyire a források mindebbe bepillantást engednek – személyes meggyőződésüktől, hitüktől vezérelve cselekedtek. Mindezt kellően szemlélteti, hogy a család által létrehozott, illetőleg támogatott egyházi intézmények több mint 70%-a esetében az apa és fia alapítóként vagy donátorként szerepel. Az alapításokban különösen Miklós jeleskedett: öt obszerváns ferences, valamint egy ágostonos remetekolostor, öt várkapolna, két ispotály létesítése köthető nevéhez.⁸⁹ Ez utóbbiak pedig mai fogalmainkkal élve szociális érzékére vetnek némi fényt, ugyanis a középkori ispotályok sokkal inkább ápolódnak, szegényháznak, idősök otthonának tekinthetők, mintsem kórháznak. Mindez pedig némileg talán árnyalja a hatalma gyarapítása érdekében a törvénytelen eszközöktől sem visszariadó, gátlástalan nagyúrról alkotott egyoldalú képet.

Térjünk most vissza az idézett forrásrészlethez, majd pedig az említett képhez, ugyanis tüzetesebb elemzésünkkel a vallásosság mellett a vizsgált személyek anyagi kultúrájába, igényeibe és természetesen finansziális lehetőségeibe is bepillantást engednek. Az Este család tagjai által emeltetett két reneszánsz városi palota, a Schifanoia és a Palazzo Paradiso ámulatba ejtette a magyar csoportot. Különösen a Schifanoia kétszintes épülete lehetett lenyűgöző, melynek falait Francesco della Cossa és Cosmè Tura freskói díszítették.⁹⁰ Az említett épületek, kertek annyira lenyűgözték te-

⁸⁸ A zárandoklat részletes feldolgozását lásd *Fedeles Tamás*: „Bosniae...Rex...Apostolorum limina visit”. Újlaki Miklós 1475-ös római zárandoklata. *Történelmi Szemle*, 50. (2008) 461–478. Legújabban: *Andrić, Stanko*: Od Iloka do Rima: talijansko putovanje Nikole Iločkoga. *Hrvatska Revija*, (2015) 1. sz. 54–61.

⁸⁹ Összefoglalóan lásd *Fedeles T.*: Egy középkori főúri család... i. m. 414–415. oldalon lévő táblázat adatait.

⁹⁰ *D’Agostini, Alessandra*: Palazzo Schifanoia. In: Ferrara nel Medioevo. Topografia storica e archeologica urbana. A cura di Anna Maria Visser Travagli. Ferrara, 1995. 93–97.; *Gulinelli, Maria Teresa – Visser Travagli, Anna Maria*: Palazzo Paradiso. In: Uo. 98–111.; *Campbell, Stephen J.*: Cosmè Tura of Ferrara. Style, Politics and the Renaissance City, 1450–1495. New Haven–London, 1997.

hát Újlakit, hogy ehhez hasonló miliőt kívánt teremteni saját rezidenciáin is, amely egyúttal azt jelenti, hogy a reneszánsz (*all'antica*) építészet és kertművészet terén megszerzett új ismeretanyag adaptálására is sor került birtokain. A felfogadott építőmesterek feladata tehát a várak ferrarai stílusban (*al modo de Ferrara*) történő átépítése volt, míg külön szakember kezdett hozzá a korban divatos itáliai típusú reneszánsz kertek kialakításához. Az idős király életében megkezdett építkezéseket a zarándokúton szintén résztvevő fia folytatta, akit minden bizonnyal ugyancsak rabul ejtettek a látottak. A család két Dráván túli rezidenciáján, Újlakon és Raholcán a közelmúltban végzett régészeti feltárások során napvilágra került késő gótikus és reneszánsz stílusjegyeket mutató tárgyi emlékek megerősítik a krónikás tudósítását.⁹¹ Mindez pedig azt jelenti, hogy apa és fia nem csupán a latin grammatikában és a betűvetésben voltak jártasak, hanem az új ismeretek iránt nyitott, innovatív, az őket körülvevő környezet esztétikumára is igényes művelt főurak közé tartoztak. Vagyonuk pedig lehetővé tette a kor keresett itáliai mesterembereinek alkalmazását, elképzeléseik megvalósítását.

Végül pedig az említett kép kapcsán néhány további körülményre is figyelmesek lehetünk. Magától értetődő, hogy a királyokat általában attribútumaikkal, a koronával, az országalmával és a jogarral jelenítették meg a kortárs ábrázolások. A római freskó középpontjában egy a pápa előtt térdelő, hosszú palástot, fején koronát viselő, kezét imára kulcsoló szakállas alakot láthatunk. Ő nem más, mint Újlaki Miklós, Bosznia királya, akinek – kopott sírfedlapján kívül – ez az egyetlen ismert képi ábrázolása. E koronára vonatkozik minden bizonnyal egy későbbi adat, mely szerint Lőrinc egy időre Bakócz Tamásnak adta zálogba. A forrás tudósítása szerint ez egy drágakövekkel ékesített arany fejék (*ex auro factam et margaritis et lapidibus preciosis ornatam*) volt.⁹² A kép bal oldalán látható, kezeiben egy

⁹¹ Tomičić, Željko: Regensburg – Budim – Ilok. Kasnosrednjovjekovni pećnjaci iz dvora knezova Iločkih dokaz sveza Iloka i Europe – Regensburg – Buda – Ilok Spätmittelalterliche Ofenkacheln vom Hof der Fürsten von Ilok – Bestätigung der Beziehungen zwischen Ilok und Europa. In: Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu, Vol. 21 No. 1. Zagreb, 2004. 143–176.; Uő: Neue Erkenntnisse über die mittelalterliche Schicht der Stadt Ilok (Újlak). Beitrag zu den Verbindungen zwischen Ungarn und Europa in der Renaissance. Specimina Nova Pars Prima Sectio Medievalis, 6 (2011) 187–208.; Radić, Mladen – Bojčić, Zvonko: Srednjovjekovni grad Ružica. Osijek, Muzej Slavonije, 2004.

⁹² MNL OL DF 237 917.

kardhüvelyt tartó alakot pedig vélhetően Újlaki Lőrinccezel azonosíthatjuk. Mindezt az olmützi lakoma kapcsán fentebb idézett krónikáshely is alátámasztja, amely tudósítása szerint az ünnepségen egy pompás és nagyon drága kardöv függött az ifjú herceg oldalán, amely egykor apjáé volt.

1. kép Újlaki Miklóst és kíséretét fogadja IV. Sixtus pápa (1475)
(Florío Banfi nyomán)

A nemes kelmékből készült öltözet, valamint a drága ékszerek viselete a saját ízlés mellett a kor reprezentációs kelléktárának elengedhetetlen részét alkotta. A kiemelkedő társadalmi eseményeken tehát a kor férfúi és aszszonyai rangjukat és anyagi lehetőségeiket tükröző ruhákban, ékszerekkel jelentek meg. Újlaki Miklós és családja esetében királlyá válását követően pedig még nagyobb lehetett az erre vonatkozó belső késztetés és külső elvárás egyaránt, amelynek igyekezett megfelelni. Erre vonatkozóan érdemes felidézünk a Beatrix fehérvári koronázását követő lakomáról egy szemtanú, a pfalzi követ által készített tudósítás részletét. „A királyné helyén

pedig, melyet az előző nap elfoglalt, a vőlegény a királlyal szemben, a jobb oldalon, valamivel hátrább Bosznia királya, színes hímzésű, gyöngyökkel és aranyfonallal átszőtt, egész testét takaró palástban, amely fölött egy ötszáz gyémánttal és számos más drágakővel teleszőtt arany váll-lepel, harmincöt font súlyú.”⁹³

Összegzés

A két utolsó Újlaki családfő vázlatos életútja áttekintésének végére érve a tanulmány elején feltett kérdésre is választ kellene adni. Tömören megfogalmazva azt mondhatjuk, hogy Miklós karrierje, törekvései, kapcsolatrendszere alapvetően determinálták fia pályakezdését. Amint láttuk, apja kellő gondot fordított fia neveltetésére, egyrészt saját udvarában, másrészt pedig általa kerülhetett az ifjú herceg a király környezetébe. Apjának Mátyás királyhoz fűződő ambivalens kapcsolata azonban egyszersmind Lőrinc politikai pályafutása elé gátat emelt, hiszen a macsói báni méltóság elvesztette jelentőségét, pusztán üres titulus maradt valódi tartalom nélkül, míg a jól csengő Bosznia hercege cím pedig mindössze reprezentatív célokat szolgált, Lőrinc társadalmi presztízsét növelte. Apja példája nyomán igyekezett a Mátyás halálát követő zavaros időket is saját javára kamatoztatni, Miklóshoz hasonlóan végül ő is a Habsburg táborhoz sodródott, amely a korabeli politikai környezet egyenes következményének (is) tekinthető. Ettől kezdve azonban már saját döntései és a külső (értsd belpolitikai) körülmények alakították sorsát. A II. Ulászló királlyal szembeni notórius engedetlenségét az uralkodó keményen megtorolta, amelynek nyomán be kellett látnia, hogy egyetlen esélye az Ulászlónak történő meghódolás. Néhány év múltán a király rehabilitálta, bejáratos lett a budai udvarba. Az ország egyik legnagyobb birtokosaként ott találjuk az 1498-as törvényben felsorolt zászlósurak között, valamint 1499-től kezdve a királyi tanácsüléseken. Tekintélyét birtokai és hercegi címe mellett jelzi, hogy a kiskorú trónörökös mellett felállított kormányzótanács tagjává választották (1516). Pályafutása csúcsát az 1518-tól haláláig viselt országbírói hivatal jelentette, e méltóság azonban ekkor már csekély politikai befo-

⁹³ Mátyás és a humanizmus... i. m. 80.

lyást biztosított viselőjének. Apja karrierjével összevetve egyértelműen elmondható, hogy Lőrinc politikai mozgástere jelentősen szűkebbnek bizonyult. Az első évtizedben Újlaki Miklós markáns személyiségének, Mátyáshoz fűződő kapcsolata következményének tulajdoníthatjuk mindezt. Az 1490-et követő időszakban pedig minderre a külső körülmények mellett minden bizonnyal apja politikai éleslátásának, ravaszságának Lőrincnél tapasztalható hiánya is rányomta bélyegét. A politikai pályafutás szempontjából tehát a fiú meg sem közelít(h)ette apját.

A családi birtokpolitika terén az örökölt javakat igyekezett gyarapítani, azonban a néhány erőszakkal elfoglalt erősséget csak rövid ideig tudta megtartani. Sőt, az ellene vezetett büntetőhadjárat következtében két várról végleg, több erősségről pedig ideiglenesen le kellett mondania. A későbbiekben csak kis mértékben változott az apjától örökölt birtokkomplexum, így elmondható, hogy örökségét megőrizte, azonban bővíteni nem tudta. Helyhiány miatt nem volt mód kitérni a birtokközpontok fejlesztésére, sem pedig a birtokigazgatásban (is) közreműködő familiárisok szerepére. Mindössze utalás-szerűen említem meg, hogy apja példáját követve sokat tett két rezidenciája, Galgóc és Újlak fejlesztéséért, apja kipróbált familiárisai egy részét pedig ő is szolgálatába fogadta.

Az egyházi intézmények alapítása, támogatása kiemelkedő szerepet játszott az Újlakiak életében. Miklós e téren (is) kiemelkedő szerepet játszott, amelyet római zarándoklata mellett az általa létesített kápolnák, kolostorok, ispotályok szemléltetnek. Mindazonáltal Lőrinc kegyes adományai is egyértelműen kifejezésre juttatták személyes devócióját. Egy erre utaló apró motívumot emelek e helyütt ki, amely a vallásossága mellett édesapjához fűződő kapcsolatát is felvillantja. Egy 1507-ben tett misealapítványában ugyanis a hét egyes napjaira rendelt misék közül a keddit Szent Miklós, tehát édesapja patrónusának tiszteletére kellett elmondani. Mindez apja emlékének ápolása mellett, lelki üdvösségének biztosítását is szolgálta, amely a középkor embere számára alapvető vágnak tekinthető.⁹⁴ Az anyagi kultúra terén az új *all'antica* stílusú építkezések kapcsán az új iránti nyitottság, az esztétikai érzék, igényesség emelhető ki. Mindez a visellet (ruhák, ékszerek) vonatkozásában is elmondható. A fiú e téren is elődje nyomdokain haladt, minderre a családi vagyon kellő háttérrel biztosított.

⁹⁴ MNL OL DF 201 561 és 201 563.

Végül pedig a házassági stratégiákról kell röviden szólni. Amint láthatuk a korabeli gyakorlatnak megfelelően mind Miklós, mind pedig Lőrinc igyekezett rangban és vagyonban megfelelő partnert találni a házassági piacon. Miklós mindkét, míg Lőrinc első felesége befolyásos arisztokrata családból származott. Miklós nyolc gyermeke közül egyetlen felnőttkort megért fia, Lőrinc vitte tovább a vérvonalat, s örökölte az óriási vagyont. Lőrinc mindkét házassága gyermektelen maradt, így 1524 kora nyarán bekövetkezett halálával⁹⁵ azon kevés bárói család közé került az Újlaki familia, amelyek Mohács előtt letűntek a történelem színpadáról.

---

⁹⁵ Utolsó ismert említése egy nevében kiadott országbírói oklevélben található, amely 1524. július 1-én kelt. MNL OL DL 72 446.